

ULVI SAKS- kurtide uudisteankur

Autor: **KÜLLI URB**

Seekord tutvustame Kojalises viipekeeletõlkide huvitavat ja vajalikku elukutset. OÜ Viipekeeletõlkide kodulehelt võime lugeda: „Tõlkide eesmärk on vahendada kurtide ja kuuljate vahelist suhtlemist eesti viipekeelest eesti keelde ja vastupidi. Viipekeelset tõlketeenust vajavad nii kurdid kui kuuljad inimesed selleks, et toimiks tõrgeteta kommunikatsioon. Viipekeelne tõlketeenus tagab kurtidele võrdväärse osaluse ja toimetuleku ühiskonnas, seda nii igapäevaelu korraldamise, kui ka hariduse omandamisel.“

Me kõik oleme märganud konverentsidel, koosolekutel, televisioonis inimesi, kes keskendunult viipelevad. Kõrvaltvaatajale jääb asi üpris arusaamatuks ja isegi müstiliseks.

Meile oli lahkelt nõus oma kutsesaladusi avama viipekeeletõlk ja OÜ Viipekeeletõlgid juhatuse liige Ulvi Saks.

Miks valisid nii harvaesineva eriala nagu viipekeeletõlk?

Olen sündinud kurtide peres, isa oli sündimisest peale kurt, ema kurdistus 4 aastaselt sarlakite tagajärjel. Sündisin Siberis, kuhu olid väljasaadetud minu ema ja isa, seal nad kohtusidki. Ema pere oli juba eelnevate küüditamiste käigus välja saadetud Ungarist, kus elas tatarlaste kogukond. Nii et Eestisse jõudsin, kui olin 11 kuune. Minu esimene keel on viipekeel, isa oli oraalne kurt, st ta luges suult ja viiples vähe, ema suhtles ainult viibeldes. Ema viiples ju vene keelt, nii et siis venekeelne viipekeel oligi minu esimene keel, mida kogesin. Muidugi loen enda emakeeleks ikkagi eesti keelt ja identifitseerin end selle keelega. Minu vend, kes on ka kuulja, sündis juba Eestis.

Lapsepõlvest mäletan, et pidin juba väiksenä olema tõlgina abiks vanematele. See oli raske kogemus, sest väike 6 aastane laps ei mõista ju täiskasvanute maailma.

Kerge on tulema, et igasuguste ametiasjade ajamisel kasutatakse pere kuuljaid lapsi tõlgina. Olen kuulnud, kui sotsiaaltöötaja ütleb, et oh ärge tõlki kutsuge, peres ju kuulja laps. Lapses tekitab see frustratsiooni ja süütunnet, nii võetakse ära temalt lapsepõlv. Rõhutan alati, et lapsi ei tohi tõlgina kasutada.

Keskkooli lõpetasin Pärnus, töötasin kurtide ettevõttes, ajasin sotsiaaltöötaja ja tõlgina kurtide asju. Sain isegi pool liitrit piima iga päev.

Jätkasin õpinguid Tallinna Pedagoogilises Seminaris sotsiaaltöö erialal. Töötasin ka mitu aastat Astangu Kutserehabilitatsiooni Keskuses sotsiaalpedagoog- tõlgina, kuid ikkagi tundsin, et tõlgi töö tõmbab, tõlkisin ju koguaeg kurtide üritustel, laagrites jne. Selline arusaam, et tõlk on ka kurtide sotsiaaltöötaja püsib siiani. Viipekeeletõlk on samadel alustel tõlk, nagu ükskõik millise keele tõlk. Iga viipekeele oskaja pole veel tõlk.

Kurtidel on oma kogukond, võib öelda isegi subkultuur, mida tõlk peab tundma ja aktsepteerima. Näiteks kurtide hüvastijätud on pikad, ei kiirustata, väärtustatakse inimest, infot ei hoita kiivalt endale, vaid seda jagatakse teistega jne.

Millise väljaõppe oled sa läbinud, millised võimalused on Eestis saada viipekeele tõlgiks?

Nõukogude ajal oli viiplemine keelatud, kõiki püüti õpetada suult lugema. Taasiseseisvumisega hakkasid puhuma uued tuuled. Tallinnas avati Kurtide kool, praegune Heleni kool, kus hakati õpetama viibeldes.

Üheksakümnendatel oli palju erinevaid kursusi, mida viisid läbi põhiliselt soomlased, kes käsitlesid ka kutseetikat. Tihti oodataksegi meilt rohkem, kui meie kutseetika lubab. Näiteks kliendi ema helistab õhtul ja küsib kuidas pojalt töövestlusel läks, meie ei saa seda kommenteerida.

2006. aastal võeti Tartu Ülikooli vastu esimene viipekeeletõlkide kursus, esimene lend 3-4 tõlki lõpetas 2009. aastal. Praegu õpib Tartu Ülikoolis viipekeeletõlgiks 10 üliõpilast.

Kui suur on kurtide kogukond Eestis ja millises staatuses on kurtide viipekeel Eestis?

2007. aastal tunnistati eesti kurtide keel ametlikuks keeleks, millel on oma struktuur, lauseehitus ja grammatika. Näiteks viipekeeles alustatakse alati lauset kohast ja tegusõna on hoopis lõpus.

Kuulmispuudega inimesi on reeglina 0,1 % rahvaarvust. Eestis on viipekeel emakeeleks 1500 – 2000 inimesele, aga meil elab veel lisaks 30 000 – 40 000 kuulmislangusega inimest, kes vajavad ka aeg- ajalt tõlkide abi. Muidugi kuulmispuudega inimeste keeleline taust on väga erinev, see oleneb ka millisesse generatsiooni inimene kuulub.

Venekeelsetel kurtidel on oma keel. Näiteks kui ma teen mingile grupile tõlget, siis võib seal olla erineva taustaga inimesi- sünnist peale kurte, hiliskurdistunuid, eri vanuses inimesi- seda kõike peab tõlkimise juures arvestama.

Alates 2005. aastast kehtib viipekeele kutsestandard. Meil tuleb käia tõlkimas kohtus, politseis, notari juures- see on vastutusrikas ning nõuab häid kutseoskusi. Iga viipekeele valdaja ei veel tõlk. Viipekeeletõlgiks loetakse ikkagi seda, kes on läbinud kutseeksami ning kellel kutsetase ja kutsetunnistus.

Eestis tegutseb hetkel 22 kutsetunnistusega tõlki, kuid kahjuks on kutsetunnistusega tõlkide arv vähenenud. Olen Eesti viipekeele kutsekomisjoni esinaine, nii et olen hästi kursis valdkonna arenguga.

Mis on kõige huvitavam selle töö juures?

Ehk see, et kogu aeg peab õppima! Näiteks kui lähen kurtidele üliõpilastele tõlkima, pean saama ju aru tema erialast. Mõnikord valmistan järgmiseks päevaks ette 3- 4 tundi, et mitte jänni jääda erinevate õppeainete tõlkimisel. Töötame ülikoolides roteeruvale põhimõttel- näiteks tõlgin Kunstiakadeemias kunstiajaloo epohhi ja liigun edasi Tehnikaülikooli.

On olemas ju olmetõlge, konverentsitõlge, kohtutõlge, eeditõlge, ülikoolitõlge, psühhiaatriline tõlge- need erinevad tõlkeliigid on ka erineva vastutusastmega. Kui teen olmetõlget näiteks arsti juures, saan ju üle küsida, aga õppejõudu ülikoolis ju peatada ei saa. On olemas veel taktiitõlge, mida kasutatakse pimekurtidega suhtlemisel.

Olid pikka aega televisioonis uudiste tõlkija. Mina nimetan seda kuulmispuudega inimeste uudisteankuriks. Mida pakkus sulle töö televisioonis?

Neli viipekeeletõlki töötasid kuni 2009. aasta augustini televisioonis, olime uudiste tõlkijad. Mina töötasin televisioonis 8 aastat. See oli väga hea kogemus, kuid samas nõudis palju. Tegemist oli ju otsetõlkega- vaja läks head pingetaluvust, kiiret reageerimisoskust. Viipevara pidi olema suur, kuna vaatajad olid erineva vanusega ja erineva keeleoskusega. Vaatajatele tekkisid omad lemmikud, meile tuli palju tagasisidet ning koolitasime end palju.

Teles on ju nii, et ega sa sealt toolilt kuhugi ei pääsenud. Meile anti tavaliselt tund aega ettevalmistuseks, aga juhtus ka seda, et uudiste käigus toodi värsked uudised ning siis tuli tõlkida ilma igasuguse ettevalmistuseta.

Iga formaat ammendab end ja nii otsustati teha eraldi saade kurtidele. Valiti välja kaks nn uudisteankrut, neist 4 töötab ajakirjanikena, nii et kurdid teevad kurtidele saate. Meie oleme neid palju nõustanud ning nüüd jälgime ja oleme kogemusi jagamas kui vaja. Saade ise on eetris igal tööpäeval ETV 2 kanalil kell 19.20.

Olen kuulnud nurinat, et viipekeele tõlkide tunnihind on tõusnud. Tegite 2009. aastal oma firma Viipekeeletõlgid OÜ, mis pakub tõlketeenust. Millest selline muudatus?

Aastaid pakkusime teenust väga madalate hindadega, kuid nii polnud enam võimalik kvaliteetselt töötada- inimesed põlesid läbi. Üle mõistuse koormus hakkas inimeste tervist laastama. Meie kutsehaigused on randmepõletik ja probleemid silmadega, kuna peame kogu aeg hoidma silmi pingsalt kliendil ja nii unustame pilgutada silmi. See on umbes sama efekt kui arvutiga pikka aega töötades.

Töö eest peab saama väärilist palka. Hetkel küll saavad kurdid vähem tõlketunde, aga elu läheb edasi ja kurtide esindusorganisatsioonid seisavad kindlasti selle eest, et kohalikud omavalitsused ostaksid suuremas mahus kuulmispuuetega inimestele nii vajalikku teenust.

Oskad sa lõpetuseks tuua mõne hea näite stereotüüpidest seoses kurtidega?

Tahaksin jagada ühte hiljutist kogemust. Käisin oma emaga täditütre 50. juubelil. Sugulased ju teavad, et ema on kurt ja sellega ollakse harjutud. Kui oli tervituskõnede aeg, palus ema, et ma tõlgiksin teda nagu ma teisi inimesi tõlgin. Ema rääkis läbi minu suu meie sugulastele. See oli väga ilus mõistujutt, mille ta esitas ning mina andsin edasi tõlkides emotsiooni dünaamika, nagu ma ikka teen. Ema selline esinemine oli inimestele niivõrd ootamatu, et tekkis täielik vaikus- kõik olid nii üllatunud, et mu emal on nii ilusad ja sügavad mõtted. Kuulmispuudega inimest ei peeta rumalaks, aga saamatumaks küll.

Kojaline nr 4, 2010